

Universitatea Națională de Muzică București

Tematica morții în cantatele de bas solo ale lui Johann
Sebastian Bach

Rezumat al tezei de doctorat

Îndrumător - Prof. univ. dr. DHC. Dan Dediu-Sandu

Doctorand - Răzvan Georgescu

Introducere

Sunt două feluri de a asculta și prefera muzica. Primul ar fi cel în care ne recunoaștem pe noi înșine, în care ne transferam sentimentele noastre, valorile și gusturile noastre și în care ne regăsim pofta de viață sau de reflexie. Ascultăm de fapt trăirile noastre interpretate de alții. Ne auzim pe noi înșine punând în muzica (cu ajutorul „complicilor”) și eventual în versuri, felul nostru de a vedea lucrurile. Ascultăm ritmul nostru interior, fie că e rock, populară, lăutărească, operă, pop, etc. Ne confundăm cu ele, le înțelegem și fac parte din viața noastră. Exista însă și un alt fel de a asculta muzica. Cel în care avem de a face cu ceva mult superior nouă, care ne copleșeste, ne modifică, ne trimite departe, ne sapă adânc și ne „lovește” în ceea ce avem mai tainic, mai pur și mai spiritual, adică în acel miez unde zace esența noastră constitutivă, divinitatea. Filozofii afirmă despre adevăr ca e menit să ne hrănească și să ne întărească această esență. Doar adevărul te poate conecta la divinitate. Îndepărtându-te de adevăr, te îndepărtezi de Dumnezeu, de iubire și de bunătatea sufletului. Cu toate astea, nu cuvântul are monopolul adevărului. Cuvintele pot mișca sau pot înălța dar tot ele pot ghida greșit sau pot minți. Muzica însă nu greșește. Ea nu are contraargumente și nu are cum să te mintă. Ea E adevăr în măsura în care o lași să îți patrundă în adâncul ființei tale. Privilegiul de care m-am bucurat aproape toată viața mea e ca am fost în contact cu Marea Muzică. Nu pot să mă laud însă ca am reușit să o înțeleg de la început. A înțelege în sens superior muzica e un proces de durată și de duranță. Însă nu dă gres. Acum, când am mai bine de 25 de ani de scenă profesionistă pot afirma că sunt undeva pe la mijlocul drumului de a înțelege muzica.

Ziceam de privilegiul meu de a avea zilnic contact cu Marea Muzică și cu geniile. Nu cred că exista vreun compozitor, dintre cei autentici, pe care să nu-l fi cântat sau ascultat. Cum aș putea oare să descriu mareția lui Beethoven? Sau majestatea lui Haendel? Cum să descriu simplitatea complexă a lui Mozart sau ușurința genială a lui Haydn? Cum să povestești despre patima lui Verdi sau despre patetismul lui Ceaikovski, despre inspirația lui Vivaldi sau despre inteligența creativă lui Mendelsohn? Muzica nu poate fi comentată. Ea trebuie să te convingă prin ea însăși.

Există însă o personalitate distinctă care a adus muzica în cel mai înalt stadiu. E un compozitor suprem, un creator neegalat și neegalabil, piatra de temelie a oricărui gen muzical, un artist modest și perfect și totodată o mare enigmă : Johann Sebastian Bach. Oare ce e mai de admirat, faptul ca e cel mai prolific compozitor? Că a reușit să scrie atât când el, de fapt, avea o mulțime de alte treburi de făcut, de inspectat, de predat, de crescut 19 copii, de meditat, de

repetat, de dirijat, de copiat știme etc? Nu, mult mai de admirat e arta sa de a construi un edificiu sonor, știința sa de a creea o arhitectură, o structură și o simbioză a frazelor care nu au putut fi nici măcar egalate de mai bine de 250 de ani. Sau și mai important e sa admiri melodiile de o răpitoare frumusețe ce ies din creațiile sale într-un mod atât de firesc și de natural. Sau poate la fel de important e să simți muzica sa îmbinând trăirile adânc umane cu dragostea nealterată față de Dumnezeu, să trăiești alături de el emoțiile cosmice. Dar poate mai presus de orice admirație e felul său de a sintetiza frumusețea acestei lumi în lucrări vaste, complexe, matematice, de o profunzime filozofică nemai-atinsa, totdeauna aducând ceva nou și minunat, conducându-ne într-o stare de elevație sufletească ce ne face să evadăm într-o altă lume, cea a mareții și a adevărului absolut.

Cantata 82

Printre multiplele sarcini pe care Johann Sebastian Bach și le-a asumat în calitatea sa de cantor al bisericii luterane Sankt Thomas din Leipzig, se număra și aceea de a compune în fiecare săptămână, timp de trei ani (1724-1727), o cantată pentru slujba principală din fiecare duminică, în acord cu calendarul bisericesc. Astfel, în duminica în care se sărbătorește Purificarea Fecioarei Maria („Întâmpinarea Domnului” la ortodocși), în anul 1727, Bach compune o cantată puțin diferită față de celelalte, fără coral, cu doar o singură voce solistă, cea de bas.

În cea mai mare parte a ei, e o cantată paradoxală. Muzica e plină de tensiuni dureroase și motive muzicale care sugerează deznădejdea și deplina tristețe justificate de iminența morții, însă textul – scris se pare chiar de către Bach – ne sugerează bucuria plecării în Rai, împlinirea finală, speranța întâlnirii cu Mântuitorul, cel ce ne va lua la sânul Său și ne va scoate pe fiecare din durerea unei vieți zbuciumate, prea lungi și prea pline de suferință.

Tema despărțirii de viață în bucurie e destul de comună la cantatele lui Bach. În acord cu dogma și învățătura luterană, după moarte, sufletul omului merge lângă Iisus Hristos,

așteptând lângă El judecata zilei de apoi, atunci când toți morții vor învia și vor fi răsplătiți de către Dumnezeu în funcție de meritele lumești. În lumina aceasta, textul cantatei sugerează chinul unei vieți trăite decent, lupta cu ispita păcatului, cu tentațiile de tot felul și exprimă bucuria, nerăbdarea întâlnirii Mântuitorului, cel care este așteptat în orice moment întru salvarea noastră. Viața nu e decât lupta lungă și dureroasă a sufletului dăruit de Dumnezeu și legat în lanțuri de trup și de Pământ. Moartea vine ca o mântuire, ca o rupere a legăturilor cu Pământul și ca o eliberare a sufletului din închisoarea materială înspre marea întâlnire din Ceruri cu Divinitatea.

Extrem de interesant în această cantată mi se pare geniala juxtapunere a unei muzici sfâșietoare (în patru din cele cinci numere ale sale) și a textului plin de speranță, de bucurie și de anticiparea fericirii veșnice ; aceasta abordare vine însă firesc, moartea privită de către cei ce încă trudesesc pe acest Pământ nu poate fi un motiv de bucurie, în ciuda tuturor învățăturilor biblice.

La fel de interesant e că diferiți comentatori ai acestei cantate au opinii total diferite despre aceasta tensiune dintre text și muzică: „o bucurie de neexprimat” (Albert Schweitzer), „ o resemnare demnă” (Robert King), „o dorință mistică” (Ludwig Finscher).

Primul număr al acestei cantate e aria care îi dă titlul. Oboiul obligatto enunță tema, un lamento ce sugerează acel moment dinaintea morții, când ești deja dispus să o accepți fatalmente ca pe o eliberare. În melodia oboiului nu există luptă, nu e încleștare, nu e teamă, ci resemnare, împăcare. Dar e și multă, foarte multă tristețe, spărgând parcă un acompaniament de coarde care desenează viața ca o desfășurare de unde, de culori monotone, de trudă. Oboiul poartă o melodie complexă, intens modulată, ca un lamento al unui suflet aflat în contemplarea rezumatului vieții ce se stinge. Intrarea vocii solistice enunță clar dorința de rupere, de predare în brațele Divinității. Apoi se repetă dorința, retoric sau poate încă nedecis:

Îmi e de ajuns!

Textul nu lasă loc de regrete sau frământări, pare o decizie fermă. Anticipând călătoria, sufletul se vede ajuns la destinație și contemplă, transcendent, desfătarea:

L-am luat pe Mântuitor, speranța celor dreți

În brațele-mi dornice;

Îmi e de-ajuns!

L-am îmbrățișat, credința-mi L-a lipit de inimă

Ultima frază aduce sufletul din nou în clipa acceptării momentului final. Dorința morții e urgentă. O lungă melismă, oarecum nefirească, prelungește și întărește cuvântul „bucurie”:

Acum, chiar azi, îmi doresc cu bucurie să plec de aici.

Recitativul ce urmează face tranziția dintre prima arie și a doua, păstrând aceeași tristețe resemnată a ariei dinainte dar anticipând ambianța de liniște cerească a celei de a doua.

Textul îl pomenește pe Simeon, sfânt important al sărbătorii de Purificare, cel care face trecerea dintre poruncile Vechiului Testament și Noul Testament. Chemat de Duhul Sfânt să asiste la aducerea Pruncului în templu, bătrânul Simeon are primul revelația Mântuitorului, așteptând așadar moartea cu bucuria unei vieți încheiate dumnezeiește.

A doua arie, „Închideți-vă, ochi grei”, e de fapt un cântec de leagăn. Sufletul așteaptă călătoria cea mare, prevestind odihna în pace la sânul Mântuitorului:

Închideți-vă în somn, ochi grei,

Calm și în pace închideți-vă!

Nimic nu leagă omul de viață. Ce e Pământ, în Pământ se întoarce, suferința încetează și moartea e un prieten bun care te scapă de suferința lumească și te duce la Veșnicie.

Pământule, nu voi mai rămâne aici,

Nu dețin nimic din tine ca sufletul să mi se tulbure

În tine strâng doar suferință

Dar acolo, acolo îmi voi găsi dulcea pace

Și odihna veșnică.

Muzica e în tonalitate majoră, frazele lungi ale solistului au o desfășurare liniștită, dialogând cu pulsația caldă a orchestrei, respirând împreună, preluând melodia unul de la celălalt sau comentându-și unul altuia ideile printr-un joc de intensități sonore și schimbări de ritm neobișnuit de variate aici.

Ultimul recitativ e despre despărțirea definitivă. Despre marea trecere. Sufletul se desparte de trup, cel ce moare își ia rămas bun de la toți și de la lume. Noapte bună tuturor.... Atmosfera e apăsătoare, sfârșitul acestui recitativ e partea cea mai tristă și mai dramatică a întregii cantate, cadența de sfârșit a instrumentelor e sfâșietoare.

Doamne! Când vei spune către mine "Acum"!

Când voi pleca înspre pace,

Când voi coborî în recele pământ

Și când voi sta acolo, lângă Tine, în brațele Tale?

Mi-am luat rămas-bun de la toți.

Tuturor, noapte bună!

Finalul cantatei însă e contrastant și vesel. Nerăbdarea morții ca eliberare îl face pe creștin să își imagineze bucuros marea trecere. Este victoria înțelepciunii în fața fricii. „În moarte îmi găsesc bucuria”, spune Bach și o repetă din ce în ce mai exuberant. În acompaniamentul săltăreț al orchestrei, comentat de solo-ul la fel de optimist al oboiului, anticiparea întâlnirii cu Iisus îl face pe Bach să își încheie această cantată într-o ambianță înțeleaptă și veselă. Voluptatea acestui gând îl sugerează un dans oarecum sfidător. Moartea nu mai poate să ne sperie atâta timp cât ne-o dorim, cât o considerăm un prieten, nu un dușman. Pământul ne ține legat de el, moartea ne validează credința și bunul Iisus va ști să ne primească la El cu toată dragostea.

În moarte-mi găsesc bucuria

Ah, dacă ar veni odată!

Atunci aș ieși din toată suferința

Care încă mă leagă de Pământ.

Principala calitate a acestei cantate e, după opinia mea, sinceritatea. Zbuciumul de negrăit al sufletului, adâncimea temerilor, extremitatea sentimentelor desfășurate pe întreg parcursul ei, luminile variate, cumpăna gândurilor, nesiguranța și depresia, amplificate către ultima arie apoi ca un miracol, dansul eliberator când împăcarea cu pasul final și anticiparea trecerii au loc, toate acestea sunt regăsite magnific în muzica.

E ca și cum Bach a ales să își concentreze gândurile despre moarte într-un singur solist. Nu și-a dorit cor, nu și-a dorit o amplă orchestră, ci doar o voce. Sunt gânduri prea intime, prea personale și prea adânci ca să poată fi emise de mai mulți odată. E atitudinea oricărui suflet în fața morții. E frământarea supremă a fiecăruia dintre noi. O voce, un suflet, o decizie, problema finală ce nu are nicio altă rezolvare decât gândul consolator, venit din credință, că acolo sus, cineva ne va primi la sânul Său.

„Acolo îmi voi găsi dulcea pace...”

CANTATA 56

Tot despre moarte e și cantata 56. Ea a fost scrisă pentru prima duminică după Rusalii, când lectura Evangheliei descrie vindecarea slăbănogului.

În Evangheliile lui Matei, Marcu și Luca, Isus a intrat în Capernaum iar cei ce trăiau acolo, auzind despre minunile și învățăturile Sale, vin să-l cunoască. Din pricina numărului mare de oameni care asistau la predica Lui, care avea loc într-un bordei modest, nu mai era loc nici în casă, nici înaintea ușii. Acolo au sosit patru bărbați care aduceau cu ei un slăbănog (după alte variante, un om paralizat). Cum nu puteau să ajungă la Iisus din cauza mulțimii mari de oameni, cei patru inși s-au suit pe acoperiș și au făcut acolo o spărtură pe unde l-au coborât cu patul pe slăbănog înaintea lui Isus. Văzând credința lor, acesta i-a spus slăbănogului: "Fiule, iertate sunt păcatele tale!". Printre cei care ședeau acolo se aflau și unii cărturari care credeau că Iisus hulește și că numai Dumnezeu poate să ierte păcatele oamenilor. Cunoscându-le gândurile, Iisus

le-a spus cărturarilor: "De ce gândiți astfel? Ce este mai ușor a spune acestui slăbănog: Iertate-ți sunt păcatele sau Ridică-te, ia-ți patul tău și umblă? Dar vreau să știți că Fiul Omului are putere pe pământ să ierte păcatele." Așa că i-a spus slăbănogului: "Îți spun ție, ridică-te, ia-ți patul tău și mergi la casa ta." Slăbănogul s-a ridicat imediat, și-a luat patul și a ieșit în văzul tuturor. Toți cei de acolo au fost cuprinși de uimire și i-au adus slavă lui Dumnezeu, zicând: "Nu am văzut niciodată așa ceva!"

Aparent, textul cantatei nu are de a face cu acest eveniment ci se referă la felul creștinului de a își duce cu bucurie crucea.

Lumea e un ocean iar viața bunului creștin e un voiaj dureros printre greutate și obstacole de tot felul. Ca o corabie înfruntând solicitante furtuni și valuri distrugătoare. Ispita, durerea, suferința, tristețea și deznădejdea lumească încetează când corabia ajunge în portul Țării Făgăduinței. Atunci bunul Isus ne va lua la pieptul său iar truda, dragostea, roadele muncii și pioșenia noastră din aceasta lume își vor primi, în sfârșit, recompensa promisă. Fără această dumnezeiască promisiune, viața omului ar fi un pasaj istovitor, nesigur și tenebros. Bunul creștin însă, asistat și îndrumat din altar, își va lua cu bărbăție toiagul (crucea) și va înfrunta viața ca un cărmaci destoinic, călăuzit de steaua cea mai luminoasă, învățătura christică și va izbândi.

În textul cantatei, se folosește cuvântul „Kreuzstab”. În traducerea românească, acest cuvânt foarte important pentru a înțelege semnificația cantatei, ar fi „toiag în forma de cruce”. Acest detaliu ne face să ne imaginăm cum cel vindecat de către Isus (iată deci o primă conexiune cu lectura Evangheliei), se ridică și, cu ajutorul unui toiag, reușește să iasă din casă pe picioarele sale, pornind într-o viață nouă, conferită de însăși credința sa. Toiagul în forma crucii sugerează de asemenea sacrificiul Fiului lui Dumnezeu, cel ce, în acord cu învățătura creștină de orice rit, a fost trimis de către Creator să ne mântuiască pe noi toți. Alegoria crucii purtate de fiecare dintre creștini se referă, bineînțeles, la înfruntarea tuturor greutăților cu bucuria celui care, mărturisind credința lui Isus Hristos, se știe protejat și îndrumat. Prin extensie, toiagul în forma crucii sugerează încă și mai pregnant stabilitatea, protecția și înțelepciunea celui care pornește la un drum nou și greu, având un suport în care are toată încrederea.

Cantata se deschide într-un tempo așezat, introducerea orchestrală duce cu gândul la un mers apăsător, calculat, îngreunat de poveri și gânduri. Basul solist intră apoi cu tema, o puternică afirmație, retoric ilustrată de o cvartă perfectă suitoare, în sol minor.

Îmi voi căra crucea cu bucurie

Cuvântul Kreuzstab (crucea sau cârjă) are o semnificație specială, așa că Bach recurge la o notă cu totul străină tonalității sol minor, adică do diez. Acea notă intrusă, luminează sensul, augmentând ideea de povară acceptată. Curios e faptul că în germană, cuvântul „kreuz” înseamnă cruce, dar și diez. Desigur, nu e o întâmplare.

ARIA 1

Îmi voi purta crucea cu bucurie!

Ea îmi e dată de bunul Dumnezeu.

Și după tot amarul vieții

Mă va duce la El, în Țara Promisă.

Interesantă e și opțiunea lui Bach în ceea ce privește lunga melismă a cuvântului „tragen”, a duce, a purta. Ea se întinde pe parcursul a aproape opt măsuri, într-o manieră ce sugerează

povara dusa nu cu obediență, ci cu bucurie, cu simțul datoriei și cu siguranța unui demers purificator.

Această cruce de dus cu trudă (sugerată de orchestrația densă și de ritmul stăruitor al optimilor) nu îl poate înșă speria pe credincios. Ea vine din mâinile Domnului, ușurând povara cu promisiunea unei vieți eterne de după moarte. (Țara Făgăduinței). Ultima parte a ariei de început, în chip cu totul minunat, devine o afirmație clară și puternică prin trioletele care sugerează stabilitate și confort, elocință și fermitatea credinței.

Acolo, în fine, îmi voi lăsa toată durerea în mormânt

Acolo, Mântuitorul meu îmi va șterge lacrimile.

Primul recitativ are o simplitate neașteptată. Începe cu un comentariu arpeggiato de violoncel sugerând valurile mării. Călătoria prin marea agitată a vieții e o altă alegorie comună la cantatele lui Johann Sebastian Bach. Dar aici, în acest recitativ, valurile nu sperie. Ele, dimpotrivă, așază în formă muzicală, siguranța omului care se știe protejat de Dumnezeu și care crede fără dubii promisiunea unei vieți veșnice, paradisiace, reasigurate de cuvintele Fiului Său :

Rătăcirea mea prin lumea asta

E ca o călătorie într-o corabie

Durerea, suferința și amarul

Sunt valurile cu care mă lupt

Prin ele moartea mă îngrozește mereu.

Dar ancora care mă ține în viață

E mila lui Dumnezeu, care mă face fericit!

Prin ea, mă cheamă la El spunând:

„Eu sunt cu tine! Nu te voi abandona și nu te voi trăda!”

Când marea vieții se termină (la finalul arpeggiilor), bunul creștin ajunge, în fine să vadă făgăduința Domnului îndeplinită:

Și când marea agitată și spumegândă se va termina

Atunci voi coborî din corabie în orașul meu

Care e Împărăția Cerurilor

Unde drept-credincioșii vor ajunge

După tot amarul lor.

(Nu pot să nu observ în acest text al recitativului o neașteptată asemănare cu un irmos la slujba înmormântării al cultului ortodox. În frumoasa limbă arhaică a Bisericii noastre Române, acest pasaj spune: “Marea vieții văzând-o înălțându-se de viforul ispitelor, la limanul Tău cel lin alergând, strig către Tine: scoate din stricăciune viața mea, mult Milostive.” Sensul se păstrează, credința în viața de apoi fiind năzuința finală a tuturor creștinilor, indiferent de ritul bisericii unde se roagă.)

Anticipând bucuria debarcării în Țara Făgăduinței, călătorul cântă cea de-a doua arie eliberat de frica morții și având energia unui vultur în plină ascensiune:

În fine, atunci jugul meu este ridicat!

În fine, atunci voi prinde curaj întru Domnul

Atunci voi avea puterea unui vultur

Și mă voi ridica din Pământ

Și voi zbura ca un fulg!

Începutul ariei e intens modulată și ornată. Optimile din acompaniament sunt viguroase, solistul se lansează în melisme lungi, pe un ambitus foarte întins, sugerând bucuria promisiunii confirmate pe deplin. Tonalitatea e majoră până când, sfârșind descrierea cu anticipație a călătoriei desăvârșite, călătorul revine în prezent, încheind aria cu o afirmație puternică :

O, ce bucurie ar fi dacă s-ar întâmpla azi!

Recitativul ce urmează celei de-a doua arii ne readuce în Portul Liniștii și, în mod surprinzător, citează muzical din ultima parte a primei arii printr-un arioso ce încheie partea solistului într-o ambianță plină de speranță și lumină :

Sunt gata și pregătit să primesc

Moștenirea de fericire promisă!

Cu dor și speranță

Le voi primi din mâinile lui Iisus.

Cât de fericit voi fi

Când Îi voi vedea Portul Liniștii!

Îmi voi așterne durerea în mormânt

Iar acolo, Mântuitorul Însuși îmi va șterge lacrimile.

Cantata 54 se încheie însă cu un coral ce sintetizează, în tonalitate minoră, călătoria prin marea agitată a vieții în corabia nesigura și de iminența morții mântuitoare, sfârșind triumfător într-o cadență majoră pe cuvântul Jesulein (pruncul Isus) :

Vino, moarte, sora mea întru dormire.

Vino și ia-mă departe de aici

Eliberează-mă de mica mea cârmă

Și du-mă în siguranță la malul tău.

Alții poate ar vrea să te evite

Dar eu îmi găsesc bucuria în tine

Căci prin tine îl voi putea găsi

Pe pruncul sfânt, Iisus!

Cum spuneam la început, ca și cantata 82, cantată 56 e tot despre moarte dar privită altfel. Muzica, în total acord cu textul, descrie de fapt călătoria în sens apostolic, adică o călătorie către Dumnezeu, către mântuire. Ea poate fi obținută doar cu smerenie și în virtute, și doar când alături de oameni, pe corabia șubredă a vieții, înfruntând marea agitată a vieții, se află credința întru Isus ca certitudine a mântuirii promisă de către El. Moartea e un început, o garanție a vieții veșnice într-o Țară a Făgăduinței a celor care își îngrijesc sufletul cu biruința Scripturii. Să ne ducem crucea cu încredere, ea vine din mâna Creatorului și este de fapt o cârjă, un reazem solid, minunat, deplin. Prin muncă, speranță, credință, pioșenie și disciplină vom muri, născându-ne.

Cantata 158

Cantata 158 are o istorie interesantă și complicată. Este evident incompletă și foarte posibil, o îmbinare din două cantate, una scrisă pentru aceeași duminică pentru care a fost scrisă cantata 82 - "Ich habe Genug", adică sărbătoarea Purificării Fecioarei (Întâmpinarea Domnului la ortodocși) și alta ce a fost scrisă pentru a treia zi de Paște, atunci când predica zilei este despre arătarea lui Iisus ucenicilor Săi, după Înviere. Textul îi aparține lui Salomon Frank (1659-1725), un poet, libretist și avocat german, cel care i-a oferit lui Bach mai multe dintre textele cantatelor sale. Dar, pentru că e în mod sigur o compilație alăturând un discurs alternativ al lui Simeon la vederea Pruncului Sfânt și momentul când Iisus Înviat revine printre apostolii Săi, părerea mea personală e că ea ar fi putut fi folosită de urmașii lui Bach, în forma aceasta, pentru ceremoniile funerale, datorită faptului că textul se pretează perfect, e de dimensiuni reduse și orchestrație restrânsă, iar muzica de asemenea se integrează perfect ceremoniei de înmormântare.

Dar mai mulți muzicologi sugerează că folosul acestei cantate era dublu, adică se putea cânta în ambele ocazii - sărbătoarea Purificării Fecioarei (Întâmpinarea Domnului), când se pomenesc de bătrânul Simeon, cel care realizându-și visul de-al vedea pe Mântuitor își ia rămas bun de la viață mântuit și a treia zi de Paște, când Iisus îi vizitează pe ucenici și îi salută cu calda urare "Pacea să fie cu voi!", acesta fiind și titlul neoficial al acestei cantate.

Putem opina așadar că această lucrare e una "funcțională" și a fost folosită în mai multe contexte.

În mod neobișnuit, cantata debutează cu recitativ. El descrie frământarea, îndoiala, agitația ucenicilor după ce au primit prima vizită hristică, atunci când Iisus a revenit în mijlocul unora dintre ei și a rostit doar "Pacea să fie cu tine":

Pacea fie cu tine,

O, conștiință agitată,

Mântuitorul Ți-a rupt cartea păcatelor și blestemul legilor!

Pacea fie cu tine!

Prințul păcatului acestei lumi

Cel care ți-a pângărit sufletul

Este învins și doborât prin sângele Mielului

Inima mea, de ce ești așa de frământată?

Dumnezeu te iubește prin Hristos!

El însuși Mi-a zis mie

Pacea fie cu tine!

Căutând mai în adânc sensul acestor versuri, am putea spune că toate trăirile noastre negative, toate frământările, fricile și grijile legate de existența noastră ar trebui să înceteze. Iisus ne-a promis pace, ne-a absolvit prin moartea Sa asumată de păcatele noastre, a rupt pentru noi blestemele învingând moartea, cea care ne pângărește sufletul. Dacă Dumnezeu ni l-a dat pe Hristos iar El s-a oferit nouă cu sacrificiul suprem, arătându-se apoi pentru ca să ne dea pacea Sa, inima noastră nu ar trebui să se mai agite. Moartea, frica noastră supremă e pasul decisiv către această pace. Finalul recitativului de început e un scurt *arioso* de o frumusețe copleșitoare. Textul lui e de fapt o citare a cuvintelor lui Iisus, gândite de compozitor ca fiind ultimele cuvinte pe care un muritor le aude când e în mare tulburare sufletească: Pacea să fie cu tine! Ele apar să curme momentele de derută ale conștiinței când, alternând între paroxism și interogație, cel ce moare sau e în depresie nu-și găsește liniștea. În acest recitativ, interpretul trebuie să treacă prin mai multe stări: tristețe, îndoială, frământare, speranță, extaz, epifanie, păstrând însă adecvarea. Extrem de important pentru interpretarea acestui minunat recitativ este ca solistul să înțeleagă fiecare frază și să o asume la nivelul său de conștiință. Nu este doar un moment de derută sau de îndoială metafizică, e un proces de gândire, o serie de trăiri contrastante, un amalgam de frici și angoase.

Aria ce urmează este numărul central al acestei cantate. Ea începe cu o frază foarte expresivă a viorii și include un coral, cântat de sopran (sau chiar de toată partida de soprani). Intrarea basului, pe fondul acestui tumult e însă calmă și tandră. El îi spune lumii că e obosit de ea și că nu are niciun regret, știind că la capătul trecerii dincolo este Țara Promisă, Noul Ierusalim, raiul veșnic și unde Iisus îl va aștepta, conform promisiunii Sale. Coralul sopranei, glasul îngerilor repetând aceeași idee, creează ambianța paradisiacă. La sfârșitul ariei, vioara preia starea de melancolie, tristețe și durere, creând astfel un conflict minunat între text și muzică, ca în toate cantatele de bas solo ale lui Bach. După părerea mea, acest minunat conflict este legat ca un buchet de stări diferite pe tot cuprinsul ariei. Basul solo descrie sentimentul exuberant și liniștitor al despărțirii de durere și drumul său către orașul nou Ierusalim (Salem), un oraș imaginar și care e de fapt Paradisul de după moarte. Vioara solo comentează frământările sufletului, cu accente de lumini și umbre, basul continuu oferă un sentiment de siguranță, de confort sufletesc prin candața ritmică, clară și precisă în care evoluează. Coralul înscris în arie,

prin glasul liniștit al sopranului e ca un ecou al îngerilor ce îl așteaptă pe cel ce moare în lumea lor. Minunata întretăiere a acestor voci atât de diferite spune fiecare în alt fel aceeași poveste, aceeași rugăciune pentru o moarte liniștită și împăcată.

Lume, adio, sunt sătul de tine!

Refugiul din Salem mă așteaptă.

Sopran:

Lume, adio, m-am saturat de tine.

Vreau să merg în Rai!

Bas:

Acolo, în pace și liniște

Sunt binecuvântat să-l văd pe Dumnezeu!

Soprano:

Unde e pacea cea adevărată

Și vesnică odihnă pentru suflet.

Bas:

Acolo voi rămâne, acolo voi fi bucuros să locuiesc.

Soprano:

Lume, în tine găsesc doar ceartă și război,

Nimic altceva decât slavă deșartă.

Bas:

Acolo voi străluci împodobit cu coroana cerească!

Recitativul următor începe *secco*, cu o rugăciune simplă către Dumnezeu. În ea există referința la bătrânul Simeon, cel care, văzându-l pe Pruncul Iisus a strigat că poate muri fericit. Aceeași rugăciune, aceeași dorință arzătoare a celui care a obosit într-o viață plină de suferință. Partea a doua a recitativului însă are din nou un *arioso* superb, în care cel ce se roagă anticipează momentul când, ajungând în Paradis, va primi bucuria supremă, mântuirea prin cunună cerească, ce simbolizează lumina fericirii. Pe cuvântul ”cunună”, repetat de două ori, Bach îl luminează și îl subliniază prin lungi melisme:

Acum, Doamne, ai grijă de mine

Că eu, în această lume

Pentru cât vei vrea să mă lași în ea,

*Să fiu un prunc al păcii
Și ajută-mă să plec din suferință
Înspre tine, ca și Simeon, în pace!
Acolo voi rămâne,
Acolo voi fi bucuros să locuiesc,
Acolo voi străluci împodobit cu cununa cerească.*

Cantata se încheie cu un coral pe 4 voci, care îl descrie pe Iisus ca fiind adevăratul Miel de Paște, dăruindu-se pentru oameni și pentru păcatele lor, ca ei să fie absolviți și moartea să nu îi poată atinge.

*Iată adevăratul Miel de Paște
Pe care Domnul ni l-a oferit
Stând sus, pe lemnul crucii,
Topit, cu dragoste arzătoare,
Sângele său și-a însemnat poarta,
Iar moartea a rămas departe,
Vânătoarea ei nu ne mai poate atinge!
Aleluia!*

Concluzie

Cantatele cu tema thanatică pentru bas solo sunt poate căile cele mai sigure pentru parcursul nostru către muzica lui Bach. Cunoașterea lor sunt o năzuință a oricărui interpret, dar mai ales o împlinire a nevoii de reflecție intimă a fiecăruia dintre noi, o îndreptare a acestei reflecții uneori către Divinitate, alteori către tenebrele sufletului.

Deși la mare distanță în timp de noi, Johann Sebastian Bach e înviat succesiv cu fiecare interpretare și devine din ce în ce mai mult o parte esențială din formarea noastră ca muzicieni, ca ființe cultivate crescând verticale în căutarea soarelui.

